

УДК 378.147.091.33:[785.079:398 (100)]

ВИВЧЕННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД МІЖНАРОДНИХ ФЕСТИВАЛІВ

Утешева (Касьянчик) Н.М.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

В даній статті ми розглянули сучасні умови неформальної освіти, в яких відбувається вивчення народних традицій колективного музикування, та проаналізували досвід навчально-виконавської складової міжнародних фестивалів єврейської народної музики. За останні сорок років свого проведення, вони стали своєрідною школою виконавства фольклорної інструментальної музики та позитивно вплинули на освітні, мистецькі процеси в суспільстві, відновлюючи давно втрачений зв'язок поміж поколіннями народних музикантів, що виник завдяки глобальним політичним, технічним, культурним змінам протягом понад сто останніх років. Нами було вивчено досвід наступних міжнародних фестивалів єврейської народної музики: «Клезфест в Україні» (Київ, 2000–2007 рр.), «Пліт поміж Сейне та Нью-Йорком» (Польща, м. Сейне, 2010 р.), «Клезфест в Лондоні» (Великобританія, 2004 р.). Так як педагоги цих фестивалів являються арт-директорами багатьох інших закордонних фестивалів в Польщі, Канаді, США, Германії, Росії та проводять на них свої майстер-класи – на основі аналізу перших трьох фестивалів, ми маємо змогу отримати чіткий зріз методичних та організаційних особливостей набагато більшу ділянку міжнародної мережі викладання інструментальних народних традицій. Головним завданням даного дослідження являється вивчення виконавсько-педагогічного досвіду вищезазначених фестивалів з метою виявлення успішних методико-організаційних розробок для подальшого оформлення науково обґрунтованих методичних пропозицій щодо впровадження їх у навчальний процес інструментальної підготовки майбутніх вчителів музики у ЗВО країни.

Ключові слова: вивчення народних традицій колективного музикування в умовах неформальної освіти, методичні прийоми та форми організації виконавсько-навчальної складової міжнародних фестивалів народної музики.

Постановка проблеми. Основний принцип діяльності освітніх систем розвинених країн полягає у створенні необхідних умов для навчання, яке триває постійно, все життя. Освіта не обмежується кількома роками, десятиліттями на початку життя людини, оскільки від сучасного педагога-музиканта очікується безперервне оновлення інформативно-практичного багажу. Наразі сучасні вчені умовно розділяють проблематику безперервної освіти на дві основні сфери. Перша пов'язана з розвитком системи безперервної освіти як частини соціальної практики (соціально-освітній аспект безперервної освіти), друга – із процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду [1]. Навчально-виконавську частину міжнародних фестивалів єврейської народної музики в цілому можна віднести до останньої сфери [3, с. 176].

В умовах даних заходів проводиться професійне навчання народним традиціям колективного музикування для музикантів, педагогів-музикантів (як для студентів, що навчаються в закладах формальної освіти, так і для випускників). За кілька десятиліть свого систематичного проведення, дані фестивалі накопичили багатющий досвід і стали своєрідною школою виконавства фольклорної інструментальної музики, яка, на жаль, досить слабо функціонує в умовах формальної освіти нашої країни.

У попередніх статтях було висвітлене питання впровадження нових форм колективного музикування, серед яких ми розглядали фольклорну, як таку, що, в сенсі мистецької істо-

ричності, не є новою, але у освітньому процесі гратиме важливу новаторську функцію [1]. Якщо в радянські часи влада підтримувала нівелювання національних музичних традицій, законсервувавши їх у академічні форми як виконавства так і викладання, то наразі, в часи відновлення живих, традиційних форм життя народу, це вже давно стало не актуальним.

Проблема відсутності професійного навчання основам традиційного колективного музикування в закладах формальної освіти вимагає свого вирішення як у формі наукових розвідок, досліджень так і підтримки державних освітніх установ на адміністративному рівні. На жаль, ще сьогодні в навчальних музично-педагогічних закладах країни народне музичне мистецтво розглядається і вивчається як перетворений композитором, аранжувальником матеріал, що виконується виконавцями лише в академічній манері.

У більшості спеціальних музичних навчальних закладах відсутня фольклорна практика з інструментального музикування. Вивчення музичного фольклору представлено лише у формі групових теоретичних занять. Гра народної музики лише по нотах і цілковите незнання практично-теоретичних основ традиційного музикування – ось серйозні проблеми, які не дають умов для розвитку такого педагога-музиканта, який буде готовий відповісти на нові запити суспільства, які кардинально змінились за останні тридцять років.

Умови для відновлення втраченого зв'язку поміж поколіннями народних музикантів,

що утворився внаслідок глобальних політичних, технічних, культурних змін в суспільстві протягом понад сто останніх років, не зовсім сприятливі. Назавжди втрачений побутовий контекст, в якому в житті кожного народу активно проявляв себе музичний цех народних виконавців. Лише в деяких країнах світу існують музичні навчальні заклади, де вивчають традиційну народну музику: Індія, Швеція [6]. Професійна музична освіта в більшості країнах світу спирається на традиції академічної музичної школи, тому у міжнародній практиці народна музика викладається переважно в академічній виконавській манері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах неформальної освіти нашої країни, де наразі відбувається активне поживлення процесів навчання автентичним традиціям народного колективного музикування, можна спостерігати за великим творчим розвитком педагогів-музикантів [3, с. 168].

Організатори міжнародних фестивалів з потужною навчальною складовою, почали шукати шляхи відтворення необхідного контексту для ефективного вирішення проблеми втраченого зв'язку. В результаті систематичного проведення великої кількості фестивалів протягом майже сорока років, вони перетворились у неформальну, безперервну школу вивчення та засвоєння традицій фольклорної інструментальної музики як для студентів музично-педагогічних закладів, так і педагогів-музикантів різних навчальних закладів [3, с. 169]. Творчий потенціал для професійного розвитку творчого вчителя музики на таких фестивалях величезний. Сучасні вчені, досліджуючи результати їх проведення, звертають увагу на професійно створені навчальні умови, які фактично є відтворенням природного побутового контексту, в якому сто років тому розвивалась дана інструментальна традиція [3, с. 170].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведені дослідження у даному напрямку не ставили ціллі в процесі вивчення напрацьованого десятиліттями виконавсько-педагогічного досвіду міжнародних фестивалів, виокремити його успішну методичну та організаційну складову. Дослідників більш цікавив мистецький та історичний аспекти даної проблеми [3; 5; 7].

Мета статті. Для успішного впровадження нових форм колективного музикування в навчальний процес ВУЗу серед яких перше місце належить саме фольклорному, нас перш за все цікавлять цінні методичні напрацювання та форми організації навчання унікальних осередків неформальної музичної освіти, якими стали міжнародні фестивалі єврейської народної музики. Виходячи з цього, нашим завданням є:

1. Опис отриманих успішних результатів навчання музикантів на фестивалі та їх зумовленість методичним та організаційним забезпеченням навчального процесу.

2. Виокремлення методичних прийомів та форм організації навчального процесу майстерень даних фестивалів, які забезпечували позитивний результат в кінці кожного розглянутого фестивалю.

Виклад основного матеріалу. Так як в нашій країні досвід фестивалів на матеріалі української музики лише починає напрацьовуватись у нашій країні («Шешори», «Арт-поле», «Країна мрій» та ін), у даному дослідженні ми вивчаємо досвід наступних міжнародних фестивалів єврейської народної музики, які за останні сорок років чинять систематичний, позитивний вплив як на освітні процеси в країні так і на мистецькі, відновлюючи втрачений зв'язок між поколіннями народних музикантів: «Клезфест в Україні» (Київ, 2000–2007 рр., Львів, 2009–2017 рр.), «Пліт поміж Сейне та Н'ю-Йорком» (Польща, м. Сейне, 2010 р.), «Клезфест в Лондоні» (Великобританія, 2004 р.). Педагоги фестивалів єврейської народної музики є арт-директорами багатьох інших закордонних фестивалів в Польщі, Канаді, США, Німеччині, Росії і проводять на них свої майстерні. Цей факт надає нам можливість отримати точний зріз методичних та організаційних особливостей міжнародної неформальної освітньої мережі вивчення та виконавства традиційної інструментальної музики на основі аналізу перших трьох фестивалів.

Міжнародні фестивалі єврейської народної музики проводяться досить давно, з початку 1980-х років [4, с. 10], напрацювання у них неабиякі, результати дійсно є достатньо успішними. Перш за все, слід відмітити науково обґрунтований, творчий підхід організаторів до проблеми вивчення народних інструментальних традицій в умовах практично повної відсутності їх живих носіїв.

Навчальна частина фестивалю займає від кількох днів – до десяти (а у Веймарі – цілий місяць, до прикладу), а навчальна програма для музикантів та співаків не обмежується вивченням лише музичних особливостей народних традицій. Учасники фестивалю відвідують лекції і практичні заняття з інших предметів. На таких заняттях можна отримати усю необхідну додаткову інформацію для успішного створення особистісного зв'язку з масивом специфічної музичної інформації. Це такі предмети як: ідиш (розмовна мова євреїв-ашкеназів), основи єврейського народного танцю (практика), художня культура (теорія і практика), історія культури та побуту євреїв-ашкеназів, концертний маркетинг та ін. Таким чином, бачимо досить широке професійне охоплення необхідних знань, які спрямовані на створення необхідного навчально-побутового контексту для успішного вросання музикантів у так звану цехову майстерню народних музикантів.

Раніше процес навчання грі народної музики відбувався природним чином – живучи

в побутовому середовищі, наповненому присутністю народних музик на усіх святах, граючи разом та навчаючись у народних музикантів, нові покоління народних музикантів отримували безпосередньо з самого життя усю необхідну інформацію. Щоб в сучасних умовах «пережити» таке вrostання в живу народну традицію – дійсно необхідно хоча б на деякий час зануритись у створений організаторами та педагогами фестивалю навчально-виконавський процес, який по суті та змісту дуже подібний до побутових умов минулого століття.

Відтворити умови, які колись були природними – ось головне завдання організаторів та викладачів-музикантів. Сам хід фестивалю стає тим природним життєвим контекстом, який в реальності вже майже неможливо знайти в звичайному людському побуті. Звідси і походять принципові особливості навчально-виконавської складової фестивалю, що, в свою чергу, зумовлюють її приналежність до умов неформальної освіти. Використання сучасних інтерактивних форм організації навчального процесу (джем-сейшн безпосередньо для глядачів на вулиці, в музичних клубах, створення імпровізованого інструментального супроводу на перегляді «німих» фільмів, проведення театралізованого дійства, яке відтворює побутове життя народу минулого століття та участь музикантів в якості історичних персонажів та ін.) успішно виконує функцію створення необхідного навчально-побутового контексту.

Методика викладання академічної манери інструментального колективного виконавства дуже відрізняється від методики викладання фольклорної інструментальної традиції. Перечислимо головні умови відтворення втрачених природних умов, в яких раніше навчались народні музиканти: запам'ятовування мелодії та супроводу на слух, створення супроводу на слух, вивчення прийомів орнаментики на слух, гра в ансамблі, оркестрі без нот та без диригента. Ці умови і стали міцними методичними основами навчання музикантів на фестивалях, які ми вивчаємо у даній розвідці.

Продовжуючи аналіз досвіду навчально-виконавської частин даних фестивалів, слід зауважити, що найстарші за віком викладачі фестивалів – це безпосередні носії народної музичної традиції. Їх, звичайно, дуже небагато. Вони являються особливою цінністю для учасників фестивалю. Друга група викладачів – учні безпосередніх носіїв, виконавці-фольклористи, які раніше встигли отримати у своїх наставників необхідний досвід і знання. Вони мають змогу їх передати з рук в руки новому поколінню музикантів, які вже не матимуть фізичної можливості зустрітись з їх наставниками.

Друга група викладачів – теж досить невелика. І саме вони являються живим містком поміж поколіннями народних музикантів – поміж тими народними музиками, яких вже не

має серед нас і тими, хто лише починає свій професійний шлях. Ця група викладачів – музиканти, які встигли навчатись безпосередньо у живих носіїв народної музичної традиції ще в 1980-х роках: Майкл Альперт (народний спів, народна скрипка), Давид Кракауер (кларнет), Джош Горовец, Алан Берн, Адріана Купер, Залмен Млотек, Френк Лондон, Мерлін та Поліна Шеперд, Джеф Варшавуер, Дебора Штраус [5; 6].

Третя група викладачів фестивалю – учні учнів безпосередніх носіїв музичної традиції. Це сучасне покоління музикантів, які навчались основам народного музикування протягом останніх 10-15 років і самі почали викладати: Марк Ковнацький, Геннадій Фомін, Стас Райко, Дмитро Храмцов. Євген Лізін та ін. [4].

Важливо відмітити ще одне умовне ділення викладачів на стильові групи, в яких вони реалізуються як виконавці: нео-фольклорний напрямок та експериментальний напрямок, в якому поєднуються риси автентичного виконавства з іншими музичними стилями (джаз, хіп-хоп, танцювальна електронна музика, танцювальна музика інших народів, академічна музика та ін.) [4, с. 12]. Музиканти виконують не лише традиційну музику в автентичній манері, а й пишуть нові народні пісні і танці. Автор статті отримала власний досвід такого написання. Після вивчення музичної мови єврейської музики стає реальною можливість на ній створити нову мелодію. Це явище можна спостерігати у творчості українських композиторів, які створюють нові пісні на основі музичної мови українських народних пісень (до прикладу, відомі пісні: «Рутам'ята» Марійки Бурмаки та пісня Ніни Матвієнко «Квітка Душа»).

Отже, функціонування народного першоджерела в сучасних умовах – потужний напрямок роботи фестивалю, який спирається на професійну методичну базу. Паралельно з вивченням традиційних особливостей, педагоги другої групи викладають основи іншого стилю, з яким поєднується основний народний матеріал: використання джазової техніки, техніки створення біт-боксу, техніки створення текстів та інструментального супроводу та ін. [7, с. 23]. Цю частину навчального процесу фестивалю важко переоцінити, так як саме така робота забезпечує музикантів міцним вrostанням в сучасний музичний простір.

Висновки і пропозиції. Таким чином, завдяки створеним умовам, близьким до природних умов побутування музичного інструментального фольклору, на міжнародних фестивалях народної музики як виконавці, так, власне, сама народна музика отримують можливість продовжувати свій природний розвиток.

Методичні прийоми створення побутового (свята, весілля, хасидські молитовні вечори та ін.) і навчального історичного контексту (гра по слуху, навчання не по нотах, а безпосередньо

граючи з майстром, спів музики та ін.), сучасні інтерактивні форми організації навчального процесу (джерем-сейшн безпосередньо для глядачів на вулиці, в музичних клубах, створення імпровізованого інструментального супроводу на перегляді «німих» фільмів, проведення театралізованого дійства, яке відтворює побутове життя народу минулого століття та участь музикантів, як історичних персонажів та ін.) активізують інтерес учасників фестивалю та надають їм

потужний мотиваційний та інформативний поштовх до самостійного творчого розвитку вже за рамками таких заходів.

Дана розвідка потребуватиме подальшого оформлення отриманих результатів у формі методичних рекомендацій щодо впровадження їх у навчальний процес закладів формальної освіти, безпосередньо, у процес інструментальної підготовки майбутніх вчителів музики у ВУЗах країни.

Список літератури:

1. Гусейнова Е.І. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти [Електронний ресурс] / Гусейнова Е.І., Лук'янова Ю.М. // Педагогические науки: Стратегические направления реформирования системы образования. – Сумський національний аграрний університет, 2012. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/-Pedagogica/4_106261.doc.htm.
2. Вершловский С.Г. Образование взрослых: опыт и проблемы / С.Г. Вершловский. – М.: Знание, 2002. – 167 с.
3. Слепович Д. Неоклемерское движение в свете еврейского культурного ренессанса // Вопросы истории музыки. Сб. ст. сост. Т. Щербакова. Под ред. О. Галкина и М. Клемеров. Мн.: Белорусская государственная академия музыки, 2002. – С. 165–176.
4. Слепович Д. Клемерская традиция в Беларуси. Музыкальная культура Беларуси: перспективы исследования. Материалы XIV научных чтений памяти Л.С. Мухарынской / Скадальник Т.С. Якіменка. – Мн.: УА «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі», 2005. – С. 81–88.
5. Bauer S. Von der Khupe zum Klezkamp. Piranha Verlag, 1999. Электронная версия доступна по адресу: http://www.klezmer.de/buecher/s_khupe-inhalt.html.
6. Bohlman Ph.V. The Study of Folk Music in the Modern World. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1988.
7. Ribot M., Zorn J. Was genau ist diese Radical New Jewish Culture? // Neue Zeitschrift für Musik: 1998, Nr. 3. S. 23.
8. Svigals A. Why do we do this anyway: klezmer as Jewish youth subculture // Judaism: 1998, Vol. 47. No. 1. http://www.findarticles.com/cf_dls/m0411/n1_v47/21042640/p1/article.jhtml.

Касьянич Н.М.

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

ИЗУЧЕНИЕ НАРОДНЫХ ТРАДИЦИЙ КОЛЛЕКТИВНОГО МУЗИЦИРОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОПЫТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ФЕСТИВАЛЕЙ

Аннотация

В данной статье мы рассмотрели условия неформального образования, в которых происходит изучение народных традиций коллективного музицирования, проанализировали исполнительский, педагогический опыт международных фестивалей еврейской народной музыки. За последние сорок лет своего проведения, они стали своеобразной школой исполнительства фольклорной инструментальной музыки, позитивно повлияв на процессы развития музыкального образования и искусства, восстанавливая давно утраченную связь между поколениями народных музыкантов, который возник по причине глобальных политических, технических и культурных изменений в обществе на протяжении последних ста лет. Нами был изучен опыт следующих международных фестивалей еврейской народной музыки: «Клезфест в Украине» (Киев, 2000–2007, Львов, 2009–2017 гг.), «Плот между Сейне и Нью-Йорком» (Польша, г. Сейне, 2010 г.), «Клезфест в Лондоне» (Великобритания, 2004 г.). Так как педагоги этих фестивалей являются арт-директорами многих других иностранных фестивалей и преподают на них (Польша, Великобритания, Канада, Германия, Австрия, Россия) – на основе анализа первых трех фестивалей получаем четкий срез методических и организационных особенностей огромной международной фестивально-педагогической сети преподавания еврейской народной музыки. Главным заданием данного исследования есть изучение исполнительско-педагогического опыта вышеупомянутых фестивалей с целью отбора успешных методическо-организационных разработок и дальнейшего оформления методических рекомендаций для внедрения в учебный процесс инструментальной подготовки будущих учителей музыки в ВУЗах страны.

Ключевые слова: Изучение народных традиций коллективного музицирования в условиях неформального образования, методические приемы и формы организации учебного процесса обучающей составляющей международных фестивалей народной музыки.

Kasyanchyk N.M.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

STUDYING FOLK TRADITIONS OF COLLECTIVE MUSIC MAKING IN THE CONDITIONS OF NON-FORMAL EDUCATION: EXPERIENCE IN INTERNATIONAL FESTIVALS

Summary

In this article, we have reviewed the modern conditions of non-formal education, where the folk traditions of collective music-making are studied, and we have analyzed the experience of the educational component of international festivals of Jewish folk music. Over the past forty years, they have become a kind of school for performing folk instrumental music and have positively influenced the educational and artistic processes in society, restoring the long lost connection between generations of folk musicians, which has arisen due to global political, technical, cultural changes for over a hundred years. We have visited and reviewed the experience of the following international festivals of Jewish folk music: "KlezFest in Ukraine" (Kiev, 2000–2007, Lviv, 2009–2017), "Raft between Seine and New York" (2010), "KlezFest in London" (2004). Since the teachers of these festivals are also teaching on many other international festivals in Canada, USA, Germany, Russia, we are getting practical a clear cut of the methodological and organizational features of the festival- pedagogical network of teaching Jewish folk music based on the analysis of the first three festivals. The main task of this research is to study the executive-pedagogical experience of the above-mentioned festivals with the aim of adoption and implementation of successful methodological and organizational developments for the further processing of scientifically reasoned proposals for their implantation into the educational process of instrumental training of the future music teachers in higher education institutions of the country.

Keywords: Studying folk traditions of collective music making in conditions of non-formal education, successful methodological methods and forms of organization of the educational component of international festivals.